

Zitierhinweis

Jiroušek, Bohumil: Rezension über: Jaroslav Pánek, Historici mezi domovem a světem. Studie, články, glosy, rozhovory, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2013, in: Český časopis historický, 2015, 1, S. 214-218, DOI: 10.15463/rec.1189733374

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

kteří vysocí komunističtí funkcionáři (Marie Švermová, Rudolf Slánský, Otto Šling) se postupem času ukázaly jako neproveditelné.

V následující výkladové části se autor na konkrétním příkladu činnosti znojemské okresní organizace a jejího vztahu k nadřízeným celostátním a zejména krajským stranickým orgánům pokusil přiblížit její každodenní fungování, strukturu i vlastní činnost. Znojemský okres měl svá specifika daná jeho převážně venkovským a zemědělským charakterem, polohou na hranicích s Rakouskem a také rozsáhlou migrací obyvatelstva v souvislosti s odsunem Němců. Dalším problémem byl přechod okresu Znojmo z Jihlavského do Brněnského kraje v roce 1949, kdy se znojemští komunisté dostali pod přímý vliv ve stranických záležitostech náročného Otty Šlinga. Napjaté vztahy mezi Znojmem a Brnem pokračovaly i po Šlingově zatčení. I nové vedení bylo se situací v tomto regionu nespokojeno (osobní spory, nefunkčnost místních stranických organizací, problémy při zakládání družstev).

Václav Kaška následně zaměřil pozornost na dodržování stranickým norem, kázně a disciplíny na příkladu „stýkání a potýkání“ okresní organizace KSČ ve Znojmě a relativně nefunkční místní organizace KSČ v obci Slup. Slupská organizace byla dlouhodobě zmítána osobními spory a docházelo v ní i k dalšímu porušování stranických norem (neplacení příspěvků, nekonání schůzí, špatný stav stranické pokladny). Můžeme souhlasit s autorem, že stav řady vesnických stranických organizací byl z výše nastíněných příčin obecně velmi špatný. Na disciplinárním příkladu místního stranického funkcionáře Oldřicha Čecha z obce Dyje na Znojemsku autor ukazuje možnosti, jaké měly místní organizace, resp. okresní a krajské disciplinární komise k ukáznění jednoho straníka a jak poměrně obtížné bylo dosažení ideálního stavu. Člověk, který porušoval normy stranické i obecně lidské, mohl s pomocí své pozice ve stranické hierarchii, díky síti kontaktů a známostí, s osobní zarputilostí a arogancí udržovat své postavení v malé, do sebe uzavřené vesnické komunitě.

Práci Václava Kašky lze ocenit nejen pro volbu netradičního, prozatím historiografií opomíjeného tématu, nejen pro rozsáhlý výzkum pramenů, jejich kvalitní interpretaci a pro mnoho nových podnětných informací o vnitřním fungování komunistické strany, ale také pro velmi čtivé zpracování. Kaškovi se podařilo napsat knihu, která nepostrádá napětí, vhodně komparuje syntetizující pohled s konkrétními příběhy živých lidí a podává neobyčejně živý a problematizující obraz komunistické strany, která se navenek prezentovala jako suverenní a stabilní vedoucí síla společnosti.

Vladimír Březina

Jaroslav PÁNEK

Historici mezi domovem a světem. Studie – články – glosy – rozhovory

Pardubice, Univerzita Pardubice 2013, 800 s., ISBN 978-80-7395-695-0.

Ve světovém a zřejmě i českém dějepisectví začíná stále výrazněji docházet k tomu, že bádání v oblasti historiografie se více a více specializuje, často dochází k prolínání zájmu o historiografii s odborným zakotvením v určité epoše a geografickém prostoru. Do budoucna to nepochybně bude – s neustále se rozrůstající historickou produkcí – ztěžovat přípravu velkých syntéz národních a obecných dějin dějepisectví.

Příprava moderní syntézy české historiografie, jak Pánek upozorňuje, bude ovšem vyžadovat velké množství přípravných studií, které budou muset být podniknuty, resp. již mnohdy podniknuty byly.¹ Soubor Pánkových studií *Historici mezi domovem a světem* osvědčuje, jak velkou práci na poli výzkumu české historiografie vykonal jejich autor, třebaže většina čtenářů si ho spojuje především s výzkumem raného novověku.

Recenzovaná kniha, kterou Jaroslav Pánek připravil v návaznosti na čestný doktorát udělený mu Univerzitou Pardubice v roce 2010, ukazuje mnohé výsledky české historické vědy, ale také v úvodu upozorňuje na její zásadní deficity. Chybí zpracování dějin českého dějepiscectví ve 20. století, kde by byli zachyceni i zahraniční bohemisté, a obdobně nemáme „slovník českých historiků od Kosmových časů až po dnešní dobu“.² Opominout nelze ani nedostatečně zpracované dějiny historiograficky orientovaných institucí (univerzity, akademie věd, redakční rady časopisů apod.), které hrají velkou roli v tom, co je v dané době chápáno jako vědecké, jako výsledek vědeckého poznání minulosti.

Pánek své mnohaleté výsledky historiografického bádání rozčlenil do čtyř – dále ještě strukturovaných – základních oddílů, které zachycují diachronní a synchronní rovinu historické vědy. První oddíl nazval: Od historické vlastivědy ke kulturním dějinám a mikrohistorii. Zabývá se v něm významnými osobnostmi české historické vlastivědy a regionálního dějepiscectví 19. a 20. století ve vztahu ke středním Čechám a zejména Benešovsku. To se stalo v sedmdesátých letech minulého století jedním z prvních Pánkových pracovních působišť, když po vysoké škole nastoupil do benešovského okresního archivu jako vedoucí, fakticky však jako jediný jeho odborně vzdělaný vysokoškolák. Nepřekvapí tak, že knihu otevírá stať o Antonínu Norbertu Vlasákovi (1812–1901), který spojil svůj život s rodným Podblanickem, proslul vlastivědným místopisem okresů, které dnes vytvářejí Benešovsko, resp. Podblanicko, a výrazně se podílel na vzniku místopisného bádání v 19. století.

Zájem o Podblanicko se objevuje i v dalších studiích prvního oddílu, neboť také domašínský rodák František Augustin Slavík (1846–1919) věnoval značnou část své práce rodnému kraji, jakkoli plodně zasáhl např. i do moravského místopisu. Podobně to platí o publicistovi a regionálním badateli Vlašimska Michalu Navrátilovi (1861–1931). Od těchto předchůdců velkého období historické vlastivědy, jak je reprezentuje např. Josef Vítězslav Šimák či František Roubík, se autor přesouvá už k historikům, s nimiž se naopak důvěrně poznal: Velkou studii tak Pánek věnoval Jiřímu Tywoniakovi (1919–1995), bez něhož si nelze vývoj regionálního dějepiscectví u nás vůbec představit. Pánek přibližuje jeho archivní působení, redaktorskou činnost i badatelské dílo, opřené mj. o mimořádnou znalost velkostatkových archivů. Především však můžeme sledovat Pánkovo přihlášení se k Tywoniakovi jako jednomu z jeho – třebaže neformálních – učitelů. Čerstvý absolvent pražské filozofické fakulty se uprostřed marasmu sedmdesátých let setkal s inspirující osobností, která neměla své pracovní působení – v benešovské pobočce pražského oblastního archivu – nijak lehké, nesouzněla s normalizační rétorikou doby, uchovávala si však rovnou páteř, byť za cenu tvrdých bojů, především s Emou Charvátovou, normalizační ředitelkou okres-

1 Nejnověji viz také soubor studií Jiří PEŠEK, *Setkávání s Klio. Studie z dějin dějepiscectví*, Praha 2014.

2 J. PÁNEK, *Historici mezi domovem a světem*, s. 7.

ního muzea. Tywoniakovo historické dílo, spojené se sociálními a hospodářskými dějinami stejně jako s komplexním poznáváním regionu, podobně jako jeho mimořádné organizační úsilí nutně musely ovlivnit Pánkův vědecký růst, v něm za daných okolností našel svůj vzor regionálního badatele.

Podobnou inspiraci pro Pánka představovala osobnost ouběnického rodáka Josefa Petráně (* 1930), který je spjat s rodným krajem spoluprací – podobně jako Pánek – na vydávání a redigování Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka a výzkumem dějin rodné obce Ouběnic a jejího okolí. To vyústilo v metodologicky i obsahově podnětnou monografii o dějinách rodné obce v širokém kontextu vycházejícím z mikrohistorických přístupů.³ První oddíl uzavírá studie věnovaná Pánkově předčasně zesnulé nástupkyni v roli ředitelky benešovského okresního archivu Evě Procházkové (1950–2013), která navázala na řadu Pánkem započatých regionálních výzkumů – např. k romské problematice, ke smolným knihám apod. – a představovala kontinuální linii s myšlením Jiřího Tywoniaka.⁴

Po tomto oddíle, který ukazuje, jak zásadní může být region pro vědecké poznání celé národní komunity, ale také to, že i v sedmdesátých a osmdesátých letech leckdy šlo zkoumat moderní dějiny bez ideologických floskulí, následuje druhý oddíl nazvaný *Historici doma*. Vnitřně je členěn na dvě části, v první se Pánek vyrovnává se svými předchůdci na poli výzkumu raného novověku, v druhé připomíná zásluhy svých současníků. V tomto oddíle najdeme velké studie i drobné skici o zásadních osobnostech historické vědy 19. století a počátku 20. století (František Palacký, Antonín Gindely, Zikmund Winter, Jaroslav Goll, Josef Pekař, Josef Šusta, Otakar Odložilík, Zdeněk Kalista). Často jde o vědecké studie ujasňující význam té které osobnosti v dějinách české historiografie, spíše výjimečně jde o příležitostné texty a projevy – např. při odhalování pamětní desky Josefa Šusty v Třeboni v roce 1996. V některých textech zaznívá i mezinárodní rozměr bohemistických studií – např. dvojí emigrace Otakara Odložilíka nepochybně oslabilo jeho konkrétní badatelské výsledky, ale znamenala výrazný impuls pro rozvoj historicky orientované bohemistiky v USA.

Leccos z charakteristik předchozí části platí i o části věnované Pánkovým současníkům, dnes už ovšem také klasikům české historiografie. V některých případech bylo nutné připomenout i stinné stránky české historické vědy v druhé polovině 20. století: kriticky se to dotklo především Jaroslava Charváta a částečně i Josefa Macka, v naprosté většině ostatních případů je naopak zřejmé, že k autoritám historické vědy patří ti, kteří měli s komunismem – zejména normalizačním – režimem problémy, jakkoli žádná osobnost není pláťově černobílá. Tyto osobnostní charakteristiky zvládá Pánek načrtnout zcela jednoznačně, třebaže většinou laskavě a s pochopením pro těžkosti doby i jistou neurotizaci některých historiků, která někdy mohla plynout z dobových poměrů, někdy také z lidské povahy. Jejich dílo a leckdy i morální autoritu prověřil čas, zatímco normalizační koryfeje jsou stále více zapomínáni.

3 Zvl. Josef PETRÁŇ, *Příběh Ouběnic v podblanické krajině (do roku 1918)*, Ouběnice 2000; Josef PETRÁŇ ve spolupráci s Lydií PETRÁŇOVOU, *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha 2011.

4 J. PÁNEK, *Historici mezi domovem a světem*, s. 206.

Pánek tak připomíná některé své víceméně neformální učitele, jako Josefa Janáčka, ale i celou další plejádu jmen pražské a brněnské historické vědy, třebaže část jejich vědeckého díla mohla vznikat i v ústraní venkovských archivů. Každé ze jmen tohoto oddílu (vedle výše jmenovaných to jsou Jaroslav Mezník, Josef Válka, Jaroslava Pešková, Ivan Hlaváček, František Šmahel, Antonín Verbík, Eduard Šimek, Stanislav Polák, Noemi Rejchrtová, Lydia Petráňová, Jindřich Francek) představuje svébytný osud, ale také velký vklad do výzkumu české a moravské minulosti.

Třetí oddíl knihy *Historici* je geograficky rozčleněn na bližší i vzdálenější evropské sousedy. Najdeme zde německé bohemisty, polské historiky, představitele jihoslovenské kultury i ruské historiky (Ferdinand Seibt, Werner Korthaase, Volker Press, Winfried Eberhard, Jan Seredyka, Marcell Kosman, István György Tóth, Francè Stelè, Milko Kos, Georgij Pavlovič Meľnikov), v některých případech lze hovořit i o dvojdomí těchto osobností – tedy o českých rodácích v zahraničí a naopak (Jiřina Staňová, Ivan Dorovský, Oton Berkopec). Samostatnou část třetího oddílu představuje anglosaský svět, kde najdeme několik významných odborníků na české dějiny, často s osobními vazbami v českém prostředí. Objeví se tu Robert J. W. Evans, Radomír Václav Luža, Hugh L. Agnew a především nezapomenutelný podporovatel české vědy v USA Stanley B. Winters a jeho manželka Zdenka.

Čtvrtý – poslední – oddíl nazvaný *Rozmluvy přes hranice zemí a kontinentů* je tvořen ego-dokumenty, rozhovory s významnými světovými historiky. Největší část rozhovorů představují Pánkovy rozhovory se zahraničními badateli o českých a středoevropských dějinách, jejich pohledu na české dějiny a českou historiografii vedené především pro časopis *Dějiny a současnost* či pro *Zpravodaj Historického klubu*. Zazní tu slova takových osobností zahraniční bohemistiky, jako jsou Gottfried Schramm, Joachim Bahlcke, Nicolette Mout, Volker Press, Robert J. W. Evans, Georgij Pavlovič Meľnikov, Henryk Gmiterek, Winfried Eberhard, Hideto Satsuma, Janez Cvirn, Hugh L. Agnew či literární historik Ladislav Řezníček, historik 20. století Radomír Václav Luža a orientalista Zdeněk Müller, usazený od roku 1993 v Paříži.

Součástí tohoto posledního oddílu jsou také dva rozhovory, které naopak Pánek poskytl Stanleyemu a Zdence Wintersovým a Hansi Lembergovi, a speciálně pro tuto knihu vzniklé interview s Petrem Vorlem, děkanem pardubické filozofické fakulty, jako iniciátorem vydání tohoto souboru Pánkových studií. Pánkovy rozhovory tak poskytují nejenom barvitý obraz zahraniční bohemistiky, ale také autorův pohled na českou historickou vědu, jeho životní a odborné zkušenosti, či na problematiku prosazování bohemistických témat do světové historiografie.

Veškeré studie prošly pro toto vydání revizí autora, často jsou tak drobně doplněny, zejména odkazy na novější literaturu, která vyšla od doby jejich prvního otisknutí, především však upozorňují na původní místa vydání i na případné změny, když zde autor znovu neotiskoval bibliografické přehledy publikací jednotlivých osobností, pokud je připravil pro časopiseckou verzi té které studie.

Pánkova kniha je významným celkem historiografických studií, jedním z klíčů k dějinám výzkumů českého raného novověku, ale také k regionálním dějinám Podblanicka,

které se stalo – přes Pánkův pražský původ – jeho milovaným krajem. Publikace je cenným dokladem Pánkových mimořádně rozsáhlých historiografických zájmů a kontaktů se světovou historickou vědou. V budoucnu bude nepochybně čtena též jako jeden ze zásadních pramenů k interpretaci Pánkova historického myšlení. A v neposlední řadě lze tento soubor studií číst i jako poctu mnoha českým historikům, kde místa z nejčestnějších určitě patří Jiřímu Tywoniakovi, Josefu Petráňovi či Jaroslavu Mezníkovi.

Bohumil Jiroušek